

Univerzita Karlova v Praze

1. lékařská fakulta

Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky

Vybraná část rizikových faktorů terénní práce

Bakalářská práce

Autorka: Veronika Kučerová

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šejvl

PRAHA

2009

Na tomto místě bych ráda poděkovala především Mgr. Jaroslavu Šejvlovi za podporu a odborné vedení bakalářské práce a Aleši Herzogovi za poskytnutí informací a materiálů.

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

V Praze dne 17. 8. 2009

.....

Název práce v češtině: Vybraná část rizikových faktorů terénní práce

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zmapování informovanosti příslušníků Policie ČR o terénních programech a se stále častěji se opakujících konfliktů, které vznikají mezi pomáhajícími profesemi a zástupci represivních složek.

Teoretická část práce je stručným přehledem o historii, vývoji a současnosti terénní práce a problematických konfliktů, které s sebou nese výkon této profese.

V této části je dále věnován prostor represivním složkám Policie ČR, která přichází do častého styku s terénními pracovníky a zkoumá oprávněnost konfliktů mezi nimi.

Šetření v terénu je založeno na dotazníku a semistrukturovaném interviu s příslušníky Policie ČR obvodu Prahy 1. Pro realizaci výzkumu byla použita metoda zakotvené teorie. Výzkum se pokouší zjistit, zda lze v praxi potvrdit nebo vyvrátit předpoklad, že příslušníci Policie ČR nemají dostatečné informace o práci terénních pracovníků a jednají neoprávněně při zjišťování totožnosti terénních pracovníků při výkonu jejich práce.

Klíčová slova: terénní pracovník, příslušník Policie ČR, konflikt, informovanost, vymáhání práva

Název práce v angličtině: Selected parts of the risk factors of street work

Abstract:

This bachelor thesis focuses on mapping of awareness of the Czech Police officers of the streetworkers and increasingly recurrent conflicts, which arise between helping professions and repressive forces.

The theoretical part of this work is a brief overview of the history, development and present of streetworkers, as well as problematic conflicts which this type of profession brings along.

This section also covers the repressive forces of the Czech Police, which frequently deal with streetworkers, and it examines legitimacy of conflicts between them.

The research is based on questionnaire and semistructured interview with the Police officers of precinct Prague 1. Implementation of the research reflected the theory.

The research is trying to discover whether it is possible in practice to confirm or refute the assumption that the Czech Police do not have sufficient information about the work of streetworkers and therefore act inadequately when identifying streetworkers at work.

Keywords: streetworker, The Czech Police officer, conflict, awareness, law enforcement

Obsah bakalářské práce

1	Terénní programy	10
1.1	Historie terénních programů v ČR.....	11
1.2	Zavádění terénních programů v ČR.....	11
1.3	Současné vymezení terénní práce.....	12
1.4	Cíle terénních programů	12
1.5	Používané prostředky a metody práce.....	15
1.6	Streetwork pro uživatele drog na území hl. m. Prahy.....	17
2	Policie České republiky	18
2.1	Základní povinnosti Policie ČR	18
2.2	Další spolupráce Policie ČR.....	19
2.3	Pravomoci příslušníků Policie ČR.....	20
3	Krizové atributy	21
3.1	Oprávnění požadovat prokázání totožnosti.....	21
3.2	Oprávnění požadovat vysvětlení	22
3.3	Přestupky proti veřejnému pořádku.....	24
4	Cíle výzkumu a výzkumné otázky	27
4.1	Cíle výzkumu	27
4.2	Hypotézy	27
4.3	Popis metodologického rámce a metod výzkumu	27
4.3.1	Metody výzkumu.....	27
4.3.2	Zdroje dat	28
4.3.3	Polostrukturované interview	28
4.3.4	Dotazníkové šetření.....	29
4.3.5	Popis souboru	29
4.3.6	Metoda analýzy dat	29

4.3.7	Reprezentativa výzkumu	29
5	Výsledky výzkumu	30
5.1	Výsledky výzkumu - dotazník.....	30
5.1.1	Hodnocení první kategorie otázek.....	31
5.1.2	Hodnocení druhé kategorie otázek.....	31
5.1.3	Hodnocení třetí kategorie otázek.....	31
5.2	Výsledky výzkumu - polostrukturované interview	32
6	Diskuse	37
7	Závěr.....	38
8	Použitá literatura	39
9	Přílohy.....	42

Úvod

Téma této bakalářské práce vzniklo na podkladě informací terénních pracovníků občanského sdružení SANANIM o stále se zvyšujícím napětí mezi nimi a pracovníky Policie České republiky na území hl. města Prahy, především v městské části Praha 1, kde v současné době existují čtyři terénní programy, které zajišťují terénní služby uživatelům návykových látek. Tyto programy zajišťují SANANIM o.s., Drop In o.p.s., Eset Help o.s. a Progressive o.s. Velmi často při výkonu terénní práce dochází k problémům s příslušníky Policie České republiky. Dle informací terénních pracovníků SANANIM o. s., došlo za období od 1. 1. 2008 do 15. 7. 2009 celkem k 44 kontaktům s Policií České republiky. Za rok 2008 to bylo 19 kontaktů a za rok 2009 k 15. 7. tohoto roku došlo celkem k 25 kontaktům. Nejčastěji se objevujícím problémem při kontaktech terénních pracovníků a příslušníky Policie České republiky, bylo posouzení práce terénních pracovníků příslušníky Policie ČR jako přestupek veřejného pohoršení a následného zjišťování totožnosti terénních pracovníků. Většina pracovníků v terénu tento postup hodnotila jako neadekvátní a nezákonný.

Tyto získané informace vedly k úvaze nad situacemi, ke kterým dochází při výkonu práce terénního pracovníka. Zkušenosti terénních pracovníků byly důvodem k zamyšlení, jak na vzniklé situace a následně na celou drogovou problematiku nahlíží příslušníci Policie České republiky.

Účelem této práce je především snaha o zmapování základní informovanosti na straně represivních složek k pracovníkům z oblasti harm reduction.

Používané pojmy

Pro lepší srozumitelnost následujícího textu předkládám vysvětlení některých používaných pojmů a slovních spojení

Public health

Zásadní v přístupu public health je především ochrana celé populace, ne pouze individuálního klienta. Tento přístup vychází z epidemiologie, sociologie a veřejné politiky. Ochrana je soustředěna především na přenos závažných infekčních chorob (např. AIDS, hepatitidy B a C). (Kalina, 2003, p. 79)

Harm reduction

Přístup Harm reduction na rozdíl od přístupu public health se zaměřuje na individuální potřeby a perspektivy jednotlivých klientů. Tento přístup minimalizace poškození si neklade za cíl abstinenci klienta od drog a nepokládá za nutné její okamžité a prvořadé prosazování. Je jedním z pilířů protidrogové politiky. (Kalina, 2003, p. 79)

Nízkoprahový přístup

Tento přístup je založen na principech Public health a Harm reduction. Služba, která chce být nízkoprahová, musí být pro všechny snadno dostupná, přístupná komukoli bez dalších požadavků a restrikcí s cílem oslovit svou nabídkou co nejvíce lidí: nejen klientů, ale i jejich rodinných příslušníků a lidí v komunitě (Marlatt, in Hrdina, 2003, p. 264)

Streetwork

Populární a frekventované synonymum pro název terénní práce.

Streetworker

Název je pouze ekvivalentem pro pojmenování terénního pracovníka.

1 Terénní programy

Na úvod považuji za vhodné, zmínit se obecně o historii terénních programů.

V historii terénní práce (Bednářová et Pelech, 2000, p. 9) je nutné připomenout aktivity některých kněží, kteří se ve své pastýřské a pastorační činnosti obraceli k potřebným a byli jim na blízku jako duchovní i hmotná opora. Zejména navštěvovali chudinské čtvrti, věznice, sirotčince, nemocnice, starobince a jiná podobná zařízení, kde se vyskytovali ti nejubožejší z ubohých.

Jako metoda sociální práce vzniká streetwork na počátku 20. století ve Spojených státech Amerických. Důvodem jejich vzniku byla (Elich, in Bednářová et Pelech, 2000, p. 9), přímá reakce na selhání tradičních přístupů sociální práce, ke kterému došlo v souvislosti s rychle se šířícím sociálním úpadkem celých čtvrtí velkých amerických měst a následným vznikem gangů dětí a mladistvých.

Terénní práce se tedy primárně soustředila na pouliční gangy, které dosavadní metody sociální práce ignorovaly, což bylo podnětem pro tehdejší sociální pracovníky (Bednářová et Pelech, 2000, p. 10) opustit kanceláře a vydat se za svými klienty do jejich přirozeného sociálního prostředí. Později se terénní práce rozšířila do různých specificky sociálně potřebných skupin, jako jsou např. prostitutky¹, děti a mládež žijící na ulici a uživatelé omamných a psychotropních látek.

Do evropských zemí se tato metoda rozšířila v 60. letech 20. století a to především do západní Evropy.

Staníček (2002) uvádí, že se od počátku terénní práce profilují dva základní proudy v pojetí streetwork. Odlišují se filosofickými východisky pojetí pomoci, pojetí člověka jako příjemce služeb a formálním začleněním ve společenském systému.

1. Streetwork jako pedagogická metoda, která klade důraz především na výchovu klienta. Tento směr je uplatňován především ve Francii a Německu.
2. Streetwork jako specifická aktivita „přesahující“ ze systému stávajících služeb pro konkrétně danou cílovou skupinu. Tento přístup byl uplatňován především v Holandsku a Velké Británii. (Staníček, 2002, p. 7)

¹ V současné době se spíše používá odborný termín sexuální pracovníci.

1.1 Historie terénních programů v ČR

Do České republiky, stejně jako do ostatních zemí tehdejšího východního bloku, se streetwork jako metoda sociální práce dostává až v 90. letech 20. století. Tedy po 40 letech totalitního režimu, kdy ideologie marxismu-leninismu vycházela z hypotézy, že sociálně patologické jevy mají svůj původ v třídním rozvrstvení společnosti a jsou důsledkem vykořisťovatelských vztahů. S rozvojem a upevňováním beztřídní společnosti měla automaticky vymizet nejen nezaměstnanost a chudoba, ale i kriminalita, alkoholismus, prostituce, drogové závislosti a všechny ostatní negativní jevy. Toto vedlo k rozšíření nezájmu společnosti o osud druhého člověka a jeho problémy a k rozšíření jevů napohled tak nesouvisejících, jako jsou lhostejnost, intolerance, xenofobie, využívání krizových situací jiných k vlastnímu prospěchu. (Bednářová et Pelech, 2000, p. 12).

V souvislosti s popíráním sociálních problémů, docházelo k rušení sociálního školství a zůstala pouze střední škola sociálně právní jako pomaturitní nástavbové studium. Po roce 1989 tedy chybělo velké množství kvalifikovaných sociálních pracovníků, kteří by byli ochotni pracovat s novými metodami, které přicházely ze západních zemí, včetně terénní práce, která měla na západě již dlouholetou tradici. (Bednářová et Pelech, 2000, p. 12).

1.2 Zavádění terénních programů v ČR

Prvním oficiálním pokusem o zavedení terénní práce do českých poměrů byl v roce 1993 „Program sociální prevence“, který předložilo Ministerstvo práce a sociálních věcí. Poprvé se v něm objevuje pojem sociální asistent, jehož hlavní pracovní náplní je právě streetwork. Tento materiál byl v roce 1994 spojen s návrhem Ministerstva vnitra, s názvem „Program prevence kriminality“. Následně byly tyto programy spojeny pod názvem „Program sociální prevence a prevence kriminality - aktuální stav a východiska do roku 1996“, usnesením vlády ČR č.341/94, na jehož základě vznikl sociální asistent jako sociální pracovník pracující na ulici. Po zavedení funkce sociálního asistenta se začal streetwork rozvíjet také v rámci nestátních organizací – nejprve v oblasti práce s drogově závislými. (Bednářová et Pelech, 2002, p. 14)

1.3 Současné vymezení terénní práce

Činnost terénních programů (dále jen „TP“) je definována zákonem č.379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami (dále jen „zákon“); konkrétně v ustanovení § 20 odst. 2 písm. c) zákona. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. ledna 2006 a nahradil tak stávající zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Dále jsou TP sociální službou podle zákona č. 108/2006 Sb.; o sociálních službách, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2007. TP jsou zde definovány v ustanovení § 69 takto: „*Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy*“. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně. Služba dále poskytuje základní činnosti, kterými jsou zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. A dále je pak činnost terénních programů blíže určena v ustanovení § 34 vyhlášky č. 505/2006 Sb., která provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách a nabyla účinnosti dne 1. ledna 2007.

1.4 Cíle terénních programů

Obecným cílem terénní práce je (Rhodes, 1999, p. 11) vyjít vstříc cílové populaci. Důvodem zavádění terénních programů je tedy především nemožnost tuto populaci účinně oslovit stávajícími metodami sociální práce, nebo jsou tyto služby pro danou skupinu nevhodné; neposkytují takové služby, které daná cílová populace požaduje. Cílovou populací mohou být bezdomovci, „děti ulice“, prostitutky a prostituti, obecně tedy rizikové skupiny a jednotlivci, kteří nejsou efektivně zachycováni existujícími institucemi. (Kalina et al., 2001, p. 109) Pro účely této bakalářské práce jsou to zejména uživatelé omamných a psychotropních látek a tedy programy terénní práce zaměřené především na tuto problematiku.

Podle (Hrdina et Korčišová, 2003, p. 109) si terénní programy kladou za cíl kontaktovat skrytou populaci uživatelů drog a působit na ni. Skrytou populací lze definovat podle (Kalina et al., 2001, p. 98) jako uživatele drog, kteří nejsou v kontaktu s existujícími zdravotními, zdravotně-sociálními a sociálními službami a s běžnými zdravotně-výchovnými programy. Důvodem může být např. odlišný životní styl a specifické normy a hodnoty drogových komunit, nezáměr o odbornou péči, nedůvěra k institucím, citlivost na administrativní postupy včetně vedení dokumentace o pacientech a klientech, neplacení zdravotního pojištění, obavy z předsudků, odsuzování a odmítání, strach z problémů s úřady a policií apod.

Podle (Hrdina et Korčišová, 2003, p. 159) na drogové scéně do „skryté populace“ patří:

- Tzv. „experimentátoři“, tj. většinou mladí lidé, v počátečních stádiích drogových experimentů.
- „Děti ulice“, které nacházejí přechodný azyl na drogových bytech (mohou být ve fázi experimentu, pravidelného užívání či závislosti).
- „Pravidelní uživatelé drog“, jejichž sociální či zdravotní situace ještě není debaklová a kteří tudíž nejsou motivováni ke kontaktu s pomáhající institucí.
- „Problémoví uživatelé drog v rozvinutém stupni závislosti“ – mají sice někdy zájem o pomáhající aktivity, ale nejsou často schopni je vyhledat a využít.

Hrdina a Korčišová (2003) definují základní cíle terénních programů především jako minimalizaci negativních důsledků užívání drog, a to nejen na úrovni samotného uživatele, ale i celé společnosti. V jednotlivých bodech je lze vyjádřit takto:

- Udržet nízký výskyt HIV/AIDS positivity.
- Snížit výskyt hepatitidy B a C.
- Snížit počet úmrtí v důsledku předávkování.
- Předcházet kriminalitě.
- Motivovat uživatele drog k změně životního stylu směrem k abstinenci.
- Učit uživatele drog „bezpečnějšímu“ užívání a zásadám bezpečného sexu.
- Motivovat klienty k výměně použitého injekčního materiálu nebo jeho bezpečné likvidaci.

- Udržovat nejvíce exponovaná místa na otevřené drogové scéně v čistotě (sběr odhozených použitých stříkaček a jejich bezpečná likvidace).
- Navazovat důvěru a motivovat klienty ke kontaktu se službami pro uživatele drog. (Hrdina et Korčišová, 2003, p. 161)
- Dále podle (Richterová-Těmínová, 2008, p. 371) monitorovat drogovou scénu v daném regionu za účelem vytváření určitých strategií pomoci dané cílové skupině.

Z některých výše uvedených bodů vyplývá, že převážná většina uživatelů návykových látek, kteří nejsou v kontaktu s žádnou institucionalizovanou službou, není dostatečně informována o rizicích spojených s užíváním drog a jsou tedy rizikovou skupinou. Proto v tomto případě hrají velkou roli terénní programy, které poskytují služby přímo na ulici, v přirozeném prostředí, a snaží se různými metodami (viz níže) ovlivnit chování těchto rizikových uživatelů návykových látek.

Cíle práce terénních programů vycházejí z pragmatických přístupů Public Health a Harm reduction. Tyto dva přístupy podle (Richterová-Těmínová, 2008, p. 370) umožňují pracovat s klientem bez ohledu na fázi rozvoje závislosti, ve které se klient aktuálně nachází, a zároveň i bez ohledu na úroveň jeho motivace ke změně životního stylu směřující k úplné abstinenci.

Terénní programy jsou velmi často vůbec první službou v systému léčebné péče o uživatele drog, se kterou se uživatelé setkávají. Díky některým svým specifickým jsou nezbytnou součástí práce s uživateli drog. Specifika této služby jsou podle (Richterová-Těmínová, 2008, p. 370) v bodech:

- místo, kde je tato služba poskytována, což je ulice a další veřejná místa – tzv. „otevřená drogová scéna“, a dále také byty, kde se uživatelé sdružují – tzv. „uzavřená drogová scéna“,
- terénní pracovník aktivně vyhledává a oslovuje potencionální zájemce o službu a nečeká, až bude osloven,
- nízkoprahový přístup, v jehož rámci je služba časově i místně dostupná a je velmi flexibilní (podle potřeb cílové skupiny) a
- služba je poskytována anonymně

1.5 Používané prostředky a metody práce

a) Výměna injekčního materiálu

Velmi často využívanou službou je výměnný program, který je určen především pro intravenózní uživatele drog. Je základním postupem vycházejícím z principu harm reduction. Terénní programy se neomezují nejen na výměnu stříkaček, ale poskytují klientům i další materiál, jako jsou např. kondomy, aluminiové folie, alkoholové tampony, náplasti, filtry, kyselina askorbová a sterilní voda do injekcí, součástí výměny je také motivace klientů k bezpečné likvidaci použitého injekčního náčiní (Hrdina et Korčíšová, 2003, p. 161). Výměnný materiál je tedy důležitý především pro snížení možnosti zdravotních rizik spojených s injekční aplikací a to nejen na úrovni samotného uživatele, ale také jako možného celospolečenského problému spojeného se zvýšením výskytu HIV/AIDS, hepatitid a jiných infekčních nemocí. Dále podle (Hrdina et Korčíšová, 2003, p. 159) je výměnný materiál nástrojem pro navázání kontaktu. Kdyby neměli terénní pracovníci klientům co nabídnout, bylo by navazování kontaktů velmi obtížné. Čas, který klient s pracovníkem při výměně stráví, dává prostor pro komunikaci a budování vzájemného vztahu.

b) Poradenství

Podle (Richterová-Těmínová, 2008, p. 371) se během terénní práce používá celá řada poradenských intervencí, které se liší svým obsahem a formou. Děním je na následující.

Základní zdravotní poradenství

Podle (Hrdina et Korčíšová, 2003, p. 161) má naprostá většina klientů pohybujících se na ulici různé zdravotní komplikace, kterými mohou být například drobné ranky, abscesy, poškozené žíly, hepatitidy, těhotenství klientek. Pokud není terénní pracovník schopen ošetřit klienty na místě, odesílá je do příslušných zařízení. Obecně tedy poskytuje poradenství a základní péči v oblasti zdravotních problémů.

Sociální poradenství

Sociální poradenství se v oblasti terénní práce zaměřuje především podle (Richterová-Těmínová, 2008, p. 371) na zvládnutí aktuální sociální situace klientů.

Ti velmi často nemají doklady, mají potíže s bydlením a velkými dluhy, jsou trestně stíháni a velmi často nezaměstnaní. Podle (Hrdina et Korčíšová, 2003, p. 161) hrají zásadní roli při stabilizaci životního stylu klientů.

Poradenství je v tomto směru zaměřeno především na pomoc při vyplňování formulářů, psaní životopisů apod.

Krizová intervence

Cíle krizové intervence jsou jednak aktuální – uklidnit klienta, stabilizovat jeho stav, snížit nebezpečí, že se krize bude nadále prohlubovat, jednak perspektivní – propracovat s klientem blízkou budoucnost, hledat v případě nutnosti další možnosti řešení. (Libra, 2003, p. 277)

Motivační trénink

Motivační trénink v terénních programech se zaměřuje především na motivaci klienta k méně rizikovému užívání (např. přestat užívat intravenózně), dále pak k navázání kontaktu s dalšími pomáhajícími institucemi, motivaci k léčbě a abstinenci (Richterová-Těmínová, 2008, p. 371)

c) Informace

Terénní programy poskytují informace dvěma způsoby, a to jednak ústně při kontaktu nebo písemně formou letáků a časopisů. Na území hlavního města Prahy, poskytuje SANANIM o. s. časopis „Dekontaminace“, který obsahuje informace o bezpečnějším užívání drog, bezpečnějším sexu, o rizicích a účincích nových drog, o drogové scéně a další. Rovněž poskytuje také kontakty na další zařízení a jiné důležité služby. Tento časopis je zdarma rozdáván terénními pracovníky a je dosažitelný pouze uživatelům drog a odborné veřejnosti ([http://sananim.cz/zarizeni-22-Terenni-programy-\(TP\)/casopis-dekontaminace.html](http://sananim.cz/zarizeni-22-Terenni-programy-(TP)/casopis-dekontaminace.html)).

d) Monitoring drogové scény a sběr použitého injekčního materiálu

Aby nabídka služeb byla adekvátní poptávce a zůstala dále flexibilní službou, která mění svou nabídku, podle stávajících požadavků, je nutné, aby terénní pracovníci nadále monitorovali otevřenou i uzavřenou drogovou scénu.

Podle (Richterová-Těmínová, 2008, p. 371) monitorují terénní pracovníci zejména následující ukazatele:

- výskyt uživatelů drog v jednotlivých lokalitách
- vývoj rizikovosti užívání
- užívání jednotlivých druhů drog

1.6 Streetwork pro uživatele drog na území hl. m. Prahy

Na území hl. m. Prahy existují v současné době čtyři programy, které zajišťují terénní služby uživatelům návykových látek. Mezi ně patří (řazeny chronologicky podle vzniku): SANANIM o.s., Drop In o.p.s, Eset Help o.s., Progressive o.s.. Služby zajišťují v současné době především v centru Prahy, a to hlavně u stanice metra Muzeum, Můstek a dále pak na Hlavním nádraží. Tato místa v Praze v současné době tvoří tzv. drogovou scénu, tou se rozumí místa, kde se shromažďují uživatelé nezákonných drog a kde obvykle probíhá konečný článek obchodu a distribuce – dealing (Kalina et al., 2001, p. 33).

2 Policie České republiky

Policie České republiky (dále jen „Policie ČR“) je ozbrojený bezpečnostní sbor, který plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti, na celém území našeho státu. Policie České republiky byla zřízena na základě zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ze dne 21. června 1991, který nabyl účinnosti dnem 15. července 1991. Jejím personálním základem se stala bývalá Veřejná bezpečnost jako nosná složka bývalého Sboru národní bezpečnosti v boji se zločinem (Němec, 1996, p. 105). Dne 1. ledna 2009 nabyl účinnosti zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, který provedl derogaci předchozího zákona. Hlavním úkolem Policie ČR je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku veřejného pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. Policie ČR je podřízena Ministerstvu vnitra ČR. (<http://www.policie.cz/clanek/povinne-zverejnovane-informace-136591.aspx>)

2.1 Základní povinnosti Police ČR

Policie ČR je orgánem veřejné správy, a proto má stejně jako každá jiná instituce povinnosti, které jsou jí uloženy zákony. Výčet těchto povinností je taxativně vymezen v ustanoveních § 9 – § 13, zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Z tohoto výčtu povinností vybírám tři základní, které mají význam pro tuto práci.

- Povinnost dodržovat pravidla zdvořilosti a dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní při plnění úkolů policie.
- Povinnost postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod osob, vůči nimž směřuje úkon, nebo osob nezúčastněných nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem
- Policista je povinen před provedením úkonu poučit osobu dotčenou úkonem o právních důvodech provedení úkonu, a jde-li o úkon spojený se zásahem do práv nebo svobod osoby, také o jejích právech a povinnostech. Pokud

poučení brání povaha a okolnosti úkonu, poučí nebo zajistí toto poučení ihned, jakmile to okolnosti dovolí.

2.2 Další spolupráce Policie ČR

Spolupráce a vztahy Policie ČR s jinými subjekty jsou nedílnou součástí každého veřejnoprávního subjektu a zvyšují tak jeho efektivitu. Policie při plnění svých úkolů spolupracuje s ozbrojenými silami, bezpečnostními sbory a dalšími orgány veřejné správy, jakož i s právníckými a fyzickými osobami. V rámci této spolupráce policie zejména upozorňuje na skutečnosti, které se dotýkají jejich činnosti a mohou vést k ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti. Pro účely této práce považuji za důležitý zejména § 17 výše zmiňovaného zákona, který vymezuje spolupráci policie s ostatními právníckými a fyzickými osobami a to takto:

Policie spolupracuje s právníckými a fyzickými osobami

a) vykonávajícími činnost v oblasti

1. prevence kriminality a sociálně patologických jevů,
2. vzdělávacích aktivit na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti,
3. poskytování podpory, péče a pomoci obětem trestných činů,
4. zmírňování následků trestných činů, nebo
5. prevence a řešení následků krizových situací a mimořádných událostí na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti,

b) pracujícími s pachateli trestných činů a osobami se sociálně patologickým nebo obdobným rizikovým způsobem chování, nebo

c) vykonávajícími jinou činnost ve prospěch zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Pro další práci s tímto textem je významné definovat pojem „sociálně patologický jev“. Pojem „sociálně patologické jevy“ je souhrnným názvem pro všechny projevy chování, které společnost klasifikuje jako nežádoucí, protože porušují sociální, morální či právní normy společnosti. Mezi takovéto jevy patří násilí, vandalismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogové závislosti, prostituce a gamblerství.

Z výše uvedeného vyplývá, že možná spolupráce Policie ČR a terénních programů, jakožto služby určené pro osoby drogově závislé, je tedy vymezena již v samotném zákoně o policii.

2.3 Pravomoci příslušníků Policie ČR

Pravomoc můžeme definovat jako souhrn práv disponovat prostředky, které má státní orgán k dispozici k realizaci své působnosti. V případě Policie ČR se tento termín „pravomoc“ uplatňuje především jako zákonem vymezené prostředky, které má policie jako mocenský útvar, dostupné k omezení práv jiných osob za účelem plnění svých úkolů.

Mezi základní práva pro účely této práce použijeme:

- Oprávnění omezit možnost volného pohybu osoby
- Oprávnění k zajištění osoby
- Oprávnění vyzvání osoby k vydání věci, lze-li mít za to, že v řízení o přestupku může být uloženo její propadnutí anebo může být zabrána, nebo jde-li o věc důležitou pro řízení o přestupku. Po předchozí marné výzvě k vydání věci, je policista oprávněn tuto věc odejmout.
- Oprávnění požadovat prokázání totožnosti.
- Oprávnění získávání údajů pro účely budoucí identifikace.

Při vymáhání těchto oprávnění se dodržují všechny základní zásady těchto pravomocí, a těmi jsou legalita, oficialita, minimalizace, účelnost a zásada přiměřenosti.

Některá výše uvedená oprávnění Policie ČR, která se mohou, v menší či větší míře, dotýkat práce terénních pracovníků, budou podrobněji rozepsána v následující kapitole.

3 Krizové atributy

V této kapitole nastiňuji krizové atributy a faktory, které mohou mít negativní vliv a zároveň být spouštěčem konfliktů při práci terénních pracovníků v kontaktu výkonu práce příslušníků Policie ČR. Na základě informací, zjištěných při rozhovoru s terénními pracovníky, byly vygenerovány konflikty, které se mohou dotýkat v menší či větší míře práce terénních pracovníků. Tyto nejčastější konflikty byly dále seřazeny podle důležitosti a popsány.

3.1 Oprávnění požadovat prokázání totožnosti

Prokázáním totožnosti se podle ustanovení § 63 zákona č. 273 / 2008 Sb., o Policii České republiky rozumí prokázání jména, popřípadě jmen, příjmení, data narození a v případě potřeby také adresy místa trvalého pobytu, adresy místa pobytu nebo adresy bydliště v zahraničí, rodného čísla a státní příslušnosti. Rozsah a způsob zjišťování osobních údajů musí být přiměřené účelu zjišťování totožnosti. Policisté jsou oprávněni vyzvat k prokázání totožnosti osobu v těchto případech:

- a) je-li podezřelá ze spáchání trestného činu nebo správního deliktu,
- b) zdržuje-li se v prostoru, o kterém lze důvodně předpokládat, že se v něm zdržují cizinci bez povolení, opravňujícího k pobytu na území České republiky,
- c) bezdůvodně se zdržující v bezprostřední blízkosti policií chráněného prostoru nebo v místě, z něhož lze tento prostor účinně ohrozit
- d) je-li od ní požadováno vysvětlení,
- e) odpovídá-li popisu hledané nebo pohřešované osoby,
- f) vstupuje-li do policií chráněného objektu nebo prostoru anebo do místa, kam je policistou zakázán vstup, nebo z tohoto objektu, prostoru anebo místa vycházející,
- g) která má na místě veřejně přístupném zbraň a je důvodné podezření, že zbraně může být užito k násilí nebo pohrůžce násilím,
- h) zdržuje-li se v blízkosti místa, kde došlo ke spáchání trestného činu nebo správního deliktu, k požáru anebo jiné mimořádné události,

- i) má-li být předvedena na žádost příslušného orgánu podle jiného právního předpisu,
- j) je-li oznamovatelem podezření ze spáchání trestného činu nebo správního deliktu,
- k) na žádost jiné osoby, která má na zjištění totožnosti právní zájem, jakož i osobu, která o prokázání totožnosti policistu žádá, a zjištěné osobní údaje předat osobě, která o prokázání totožnosti požádala,
- l) při plnění jiného úkolu, je-li to nezbytné k ochraně bezpečnosti osob a majetku, veřejného pořádku nebo pro předcházení trestné činnosti.

Pracovníci terénních programů mohou být vyzýváni příslušníky Policie ČR k prokázání své totožnosti ze všech výše uvedených důvodů. Při výkonu svého povolání, podle informací získaných od terénních pracovníků SANANIM o. s., jsou příslušníky kontrolováni především z následujících důvodů: podezření ze spáchání trestného činu nebo správního deliktu, kdy je od nich požadováno vysvětlení a nebo odpovídají popisu pohřešované osoby.

Považuji za nutné, se zamyslet jestli je opravdu nezbytné, aby byli streetworkři, při vykonávání své profese, kontrolováni Policií ČR. Vzhledem k faktu, že terénní pracovníci se při své práci, setkávají s lidmi, kteří se téměř každý den pohybují na hranici zákona, by mohlo z tohoto tvrzení vyplývat podezření, že terénní pracovníci sami páchají trestnou činností. Je diskutabilní, zda těmito kontrolami příslušníky Policie ČR, není snižována - před jejich klienty - jejich profesionalita a znevažována jejich práce. Jsou však stejnými profesionálními pracovníky pro tuto práci, jako jsou příslušníci policie pro tu svou. Je zde tedy na místě zmínit, zda neexistuje možnost, že jsou příslušníci policie ovlivněni svým osobním názorem a postojem k problematice užívání drog. Jako profesionál (profesionalita je jednou ze základních hodnot Policie ČR), znalý zákonů, by však příslušník policie měl být dostatečně informován o terénních programech, jejich cílech, postupech a službách poskytovaných uživatelům omamných a psychotropních látek.

3.2 Oprávnění požadovat vysvětlení (§ 61)

Policie ČR může požadovat potřebné vysvětlení od osoby, která může přispět k objasnění skutečností důležitých pro:

- a) odhalení trestného činu nebo přestupku a jeho pachatele,

- b) vypátrání hledané nebo pohřešované osoby anebo věci, nebo
- c) přípravu a výkon opatření k zajištění bezpečnosti osoby chráněné podle tohoto zákona nebo jiného právního předpisu, a v případě potřeby ji vyzvat, aby se ve stanovenou dobu, popřípadě bez zbytečného odkladu, je-li to nezbytné, dostavila na určené místo k sepsání úředního záznamu o podání vysvětlení (Zákon č.273/2008 Sb., o Policii České republiky).

Terénní pracovníci jsou (podle informací SANANIM o. s.) žádáni o vysvětlení z důvodu, zda při výkonu své činnosti neporušují právní normy a nepáchají trestný čin nebo správní delikt. Pokud bychom vycházely z této informace, dalo by se opět tvrdit, že příslušníci Policie ČR nejsou dostatečně informováni o práci terénních pracovníků.

Podání vysvětlení nesmí být požadováno mj. od osoby, která by tím porušila zákonem stanovenou nebo státem uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by byla této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěna (Zákon č. 273 / 2008 Sb., o Policii České republiky).

Terénní pracovníci nejsou vázáni mlčenlivostí. Organizace má možnost uzavřít se svými zaměstnanci smlouvu o výkonu povolání, ve které je zavedena mlčenlivost, např. na všechny klientské záležitosti. Tato tzv. smluvní povinnost však nezbavuje povinnosti pracovníků ve smyslu neoznámení a nepřekežení trestním zákonem stanovených trestných činů (http://www.streetwork.cz/images/download/Oznameni_neprekazeni_tc.pdf).

Pro práci terénních pracovníků je tedy důležité, aby byli informováni, v jakých případech a jak, se získanými informacemi nakládat a sdělovat je policejním orgánům nebo státnímu zástupci. Z tohoto důvodu budou v následujícím textu, tyto dva trestné činy, podrobněji popsány.

a) Neoznámení trestného činu

Neoznámení trestného činu je zakotveno v ustanovení § 168 trestního zákona². Týká se takových skutků, které se již staly. Pro účely této bakalářské práce nepokládám za nutné zde uvádět úplný výčet všech trestných činů, jejichž

² Zákon č. 140/1961 Sb., (trestní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

neoznámení je trestným činem, proto zde uvádím pouze např. trestný čin vlastizrady, rozvracení republiky, sabotáže, vyzvědačství a vraždy.

b) Nepřekažení trestného činu

Nepřekažení trestného činu je zakotveno v ustanovení § 167 trestního zákona. Týká se především skutků, které se právě dějí, nebo které jsou teprve připravovány. Zde uvedu především trestné činy podle § 187 a § 188 TZ, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Porušení tohoto zákona by bylo možné zvažovat jako rizikové právě pro terénní pracovníky. Častěji, se však v praxi setkávají s pouze s přestupkovým ekvivalentem tohoto zákona, konkrétně podle ustanovení § 30 písm. j) zákona ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů: „*kdo neoprávněně přechovávání v malém množství pro svoji potřebu omamnou, nebo psychotropní látku.*“ Na tento přestupek se povinnost překažení nevztahuje. Dále se nepřekažení týká např. trestných činů: vlastizrady, rozvracení republiky, vraždy, loupeže, krádeže, znásilnění aj. Je známo, že mnoho z uživatelů omamných a psychotropních látek, získává peníze k nákupu drog nezákonnými způsoby. Mohou jimi být např. již zmíněné krádeže. Aby v tomto případě došlo k povinnosti překažení tohoto trestného činu, musela by se jednat o krádež, kterou by byla způsobena škoda velkého rozsahu.

Vzhledem k faktu, že terénní pracovníci se mohou k informacím o trestných činech svých klientů dostat mnohem častěji než běžná populace, je nutné, aby byli informováni o možnosti trestního stíhání při neohlášení těchto činů policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Pokud by tak neučinili, mohou být potrestáni odnětím svobody až na 3 léta. Proto by v okamžiku, kdy jim klient bude chtít sdělit informaci takového charakteru, měli klienta upozornit na tyto skutečnosti (http://www.streetwork.cz/images/download/Oznameni_neprekazeni_tc.pdf).

3.3 Přestupky proti veřejnému pořádku

Přestupky proti veřejnému pořádku jsou dalším zdrojem problémů s Policií ČR. Pro účely tohoto textu zde uvádím, podle ustanovení § 47 zákona ČNR č.200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, kdo se takovýchto přestupku může dopustit:

- a) kdo neuposlechne výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci
- b) kdo poruší noční klid
- c) kdo vzbudí veřejné pohoršení
- d) kdo znečistí veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení anebo zanedbá povinnost úklidu veřejného prostranství
- e) kdo úmyslně zničí, poškodí, znečistí nebo neoprávněně odstraní, zamění, pozmění, zakryje nebo přemístí turistickou značku nebo jiné orientační označení
- f) kdo poruší podmínky uložené na ochranu veřejného pořádku při konání veřejných tělovýchovných, sportovních nebo kulturních podniků anebo v místech určených k rekreaci nebo turistice
- g) kdo poškodí nebo neoprávněně zabere veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení
- h) kdo neoprávněně založí skládku nebo odkládá odpadky nebo odpady mimo vyhrazená místa

Nejčastějším problémem, který je řešen mezi příslušníky Policie ČR a streetworkry, je přestupek veřejného pohoršení.

Veřejné pohoršení je velmi častým přestupkem uváděným terénními pracovníky SANANIM o.s., kvůli kterému jsou tito pracovníci kontaktováni příslušníky Policie ČR. Nejprve je tedy nutné definovat pojem veřejné pohoršení. To nastává v případě současného naplnění tří znaků:

- znakem je, že musí být spácháno veřejně,
- znakem je, že jednání musí subjektivně pohoršovat zpravidla více než dvě osoby, které budou tomuto jednání obvykle přítomny současně a
- znakem je, že musí být v rozporu s tím obsahem mravnosti, na němž se společnost shoduje.

Správní orgán neporovnává toto jednání s mravností stanovenou podle vlastních kritérií, nýbrž je poměřuje s obecnou společenskou shodou o obsahu mravnosti.

<http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=SbirkaVetyList&ID=1298>

Je nutné se zamyslet, zda je opodstatněné, že jsou terénní pracovníci při výkonu své profese konfrontováni příslušníky Policie ČR s ohledem na tento přestupek. Terénní programy, jak bylo výše definováno, jsou poskytovány v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Cílem této služby je vyhledávat

problémové skupiny osob, v tomto případě uživatele omamných a psychotropních látek, a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Je-li to tedy služba, která je vymezena již samotným zákonem, není tedy nutných pochyb, že by při jejím plnění mohlo docházet, k nějakému přestupku. Je zde tedy možné pochybovat, že příslušníci v tomto případě jednají oprávněně. O neoprávněnosti tohoto jednání dále hovoří i fakt, že s žádným z terénních pracovníků nebylo zahájeno přestupkové řízení. Na základě těchto skutečností, je tedy možné zvažovat, zda příslušníci Policie ČR neuplatňují při vymáhání tohoto práva spíše své subjektivní názory.

4 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

4.1 Cíle výzkumu

Cílem tohoto výzkumu bylo orientační zmapování informovanosti příslušníků Policie ČR o terénních programech a prokázat neoprávněnost požadování prokázání totožnosti u terénních pracovníků při výkonu jejich práce.

Cílem tohoto výzkumu není hodnocení a kritika činnosti příslušníků Policie ČR a terénních pracovníků a dále také stanovení obecně platných závěrů.

4.2 Hypotézy

Na počátku této práce byly stanoveny dvě základní hypotézy, se kterými jsem celou dobu pracovala a jejíž potvrzení či vyvrácení jsem vyhodnotila v závěru této práce.

- 1) Příslušníci policie ČR nejsou dostatečně informováni o práci terénních pracovníků.
- 2) Příslušníci policie ČR při požadování prokázání totožnosti u terénních pracovníků jednají neoprávněně.

4.3 Popis metodologického rámce a metod výzkumu

4.3.1 Metody výzkumu

Vzhledem ke stanovenému cíli výzkumu a omezenému počtu možných respondentů byl pro výzkum vybrán kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Výzkum je založen na vyhledávání a analýze informací od respondentů, které přispívají k objasnění stanovených hypotéz a provádí induktivní a deduktivní závěry. Sběr dat a analýza probíhaly v delším časovém úseku, přičemž analýza dat a sběr dat probíhaly současně. Po analýze s ohledem na výsledky se výzkumník rozhodne, která data jsou důležitá a začne se sběrem dat a analýzou nanovo (Hendl, 2008, p. 48). Výzkum byl proveden formou polostrukturovaného interview a dotazníku s pětistupňovou verbální škálou odpovědí. Polostrukturované interview probíhalo formou připravených otázek, které tvořily kostru rozhovoru. Otázky byly postaveny tak, aby bylo možno získat

co nejvíce informací a v případě potřeby je flexibilně přizpůsobit průběhu rozhovoru. Příslušníci Policie byli předem upozorněni, za jakým účelem jsou informace získávány. Byly získávány anonymní formou bez uvedení jména a jiných identifikačních údajů.

4.3.2 Zdroje dat

Potřebná primární data pro realizaci tohoto výzkumu byla získána od skupiny dotazovaných, každý účastník rozhovoru byl zároveň i respondentem. Jednalo se o příslušníky Policie ČR, kteří vykonávají pochůzkovou činnost. Výběr participantů byl proveden na území Prahy I., korespondujícím s územím, kde v současné době nejčastěji vykonávají práci terénní pracovníci.

S každým bylo provedeno jedno polostrukturované interview a dotazníkové šetření. Pro všechny respondenty, byly okruhy otázek jednotné.

4.3.3 Polostrukturované interview

Polostrukturovaný rozhovor byl proveden s každým respondentem jednou a zaměřoval se na získání základních informací. Protože byl rozhovor polostrukturovaný, hlavní témata rozhovoru byla koncipována do čtyř kategorií:

- I. kategorie - oblasti osobních údajů (pohlaví, délka služby u Policie ČR, nejvyšší dosažené vzdělání).
- II. kategorie – kontakt příslušníků Policie ČR s uživateli návykových látek při výkonu své profese.
- III. kategorie – mapování informovanosti příslušníků Policie ČR o terénních programech
- IV. kategorie – vzdělání příslušníků Policie ČR v oblasti drogových služeb

Ve všech těchto oblastech byla respondentům dána možnost volně vyjadřovat své názory, popisovat události a zkušenosti.

Rozhovor byl postaven na 22 hlavních otázkách. Převážnou část otázek charakterizovala otevřenost a tím se zajistila pružnost a volnost v odpovědích respondenta. Otázky bylo možno v průběhu rozhovoru dle potřeby upravovat. Množství otázek bylo určeno s ohledem na přijatelnou délku rozhovoru. Otázky bylo nutno formulovat jasně a stručně, aby respondenti porozuměli jejich znění. Rozhovory byly prováděny přímo v terénu, na pokud možno nerušeném místě.

4.3.4 Dotazníkové šetření

Každý z dotazovaných vyplnil strukturovaný dotazník s pětistupňovou škálou odpovědí. Tento dotazník, byl přeložen do českého jazyka z anglického originálu pod názvem Views regarding action on drugs. A je v českém i anglickém jazyce uveden jako příloha č. 1 a 2.

4.3.5 Popis souboru

Sběr dat proběhl mezi náhodně vybranými příslušníky Policie ČR, spadajícími pod obvodní ředitelství Policie ČR Prahy I. Ve vzorku šesti účastníků byli zastoupeni pouze muži.

4.3.6 Metoda analýzy dat

Rozhovory s účastníky výzkumu byly doslovně zapsány a následně upraveny. Zapsaný text rozhovoru byl očištěn od výrazů, které nebyly pro tento výzkum podstatné, a byl následně upraven. Data byla připravena pro další analýzu. Ze sepsaného textu všech interview byly vybrány korelující pasáže. Dotazníky byly shromážděny od dotazovaných a v nezměněné podobě připraveny, k dalšímu zpracování.

Analýza údajů byla provedena induktivním odvozováním, tzv. kódováním, dle zakotvené teorie.

4.3.7 Reprezentativa výzkumu

Tento soubor účastníků výzkumu nelze považovat za statisticky reprezentativní. Výsledky a zjištění z tohoto výzkumu není možno generalizovat na všechny příslušníky Policie ČR.

5 Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu byly rozděleny do dvou skupin. Nejprve bylo provedeno hodnocení výsledků, které vycházelo z dotazníku, ve kterém respondenti – příslušníci Policie ČR, vyjadřovali své názory na řešení drogové problematiky jako celku.

V další části byly prezentovány poznatky získané polostrukturovaným rozhovorem od respondentů - příslušníků Policie ČR.

5.1 Výsledky výzkumu - dotazník

V dotazníku bylo šesti respondentům z řad příslušníků Policie ČR, položeno sedm otázek s pětistupňovou škálou odpovědí. Odpovědi byly označeny číselnými hodnotami od 1- 5 takto:

1 – zcela souhlasím

2 – spíše souhlasím

3 – nevím

4 – spíše nesouhlasím

5 – zcela nesouhlasím

Hodnocení vychází z rozdělení jednotlivých odpovědí do tří kategorií:

- a) První kategorie shromáždila názory a postoje respondentů k řešení drogové problematiky a vyjadřuje jejich názor směrem k redukci poptávky. Otázky v dotazníku vztahující se k důvěře v redukci poptávky: Školy by měly být odpovědné za vzdělávání lidí v této problematice. Kdyby média opravdu informovala lidi o nebezpečích spojených s drogami, žádný problém s jejich zneužíváním by nebyl.
- b) Druhá kategorie vypovídá o důvěře respondentů v redukci nabídky drog. Otázkami v dotazníku, které poukazovaly, na tuto skutečnost byly: Nejlepší cesta, jak se vypořádat s drogami, je zabránit jejich příchodu do země. Je potřeba radikální změna zákonů v kontextu boje proti užívání drog. Pravomoci policie v rámci boje proti drogám by měly být zvýšeny.
- c) Třetí kategorie otázek vypovídá o názorech a postoji k řešení drogové problematiky a profiluje jejich názor, k podpoře přístupu laissez-faire, tedy politice nezasahování. Otázky, které patřily do této kategorie, jsou tyto:

Lidem by měla být dána možnost, aby si sami zvolili svůj postoj k drogám. Jestli lidé užívají nebo neužívají drogy, je jejich osobní věc.

5.1.1 Hodnocení první kategorie otázek

Na první otázku, která řešila odpovědnost školy za vzdělávání lidí v této problematice, odpověděli dva respondenti (33%), že s odpovědností školy souhlasí, spíše souhlasili také dva respondenti (33%), dva respondenti spíše nesouhlasili nebo nesouhlasili.

Na druhou otázku, která se týkala oblasti informování medií o nebezpečích spojených s užíváním drog, byly názory respondentů jednoznačnější. Pět respondentů, tj. 83%, spíše nesouhlasilo s tímto názorem a jeden z respondentů odpověděl nevím.

Lze tedy shrnout, že mezi respondenty v této kategorii, převažuje názor, že školy by měly nějakým způsobem ovlivňovat redukci poptávky, na rozdíl od medií, kde převládá názor, že zvýšením informovanosti lidí o nebezpečích spojených s drogami by se nezlepšila situace se zneužíváním drog.

5.1.2 Hodnocení druhé kategorie otázek

Druhá kategorie hodnocení výsledků, vypovídá o důvěře respondentů v redukci nabídky drog. V této kategorii, byly v celku názory všech respondentů jednodušší. Tři z šesti respondentů (tj. 50%) zcela souhlasilo s opatřeními, která by zamezila, příchod drog do země. Další dva respondenti spíše souhlasili a jeden z respondentů spíše nesouhlasil. Na otázku, která vypovídala o tom, zda je potřeba radikální změna zákonů, související s bojem proti užívání drog, odpovědělo 5 respondentů (tj. 83%) zcela souhlasím a jeden respondent (tj. 17%) spíše souhlasil. Zda by měly být pravomoci policie v rámci boje proti drogám zvýšeny, odpovědělo pět z respondentů (tj. 83%) zcela souhlasím, pouze jeden respondent ze souboru odpověděl, nevím (tj. 17%).

5.1.3 Hodnocení třetí kategorie otázek

Tato kategorie otázek byla zaměřena především na možnost svobodné volby k vytvoření vlastních postojů k drogám a užívání drog jako osobnímu problému každého jedince. Měla by vypovídat o názorech na řešení drogové problematiky, formou politiky nezasahování. Pět respondentů (tj. 83%) zcela nesouhlasilo a

jeden respondent spíše nesouhlasil s názorem, že každý člověk by měl mít vlastní postoj k drogám, tedy mít možnost svobodné volby. Odpovědi ke druhé otázce, této kategorie, téměř korespondovaly s výsledky u otázky první a s názorem, že užívání nebo neužívání drog je osobní věcí každého jednotlivce, zcela nesouhlasí čtyři respondenti (66%), spíše nesouhlasí jeden respondent (17%) a pouze jeden dotazovaný, zcela souhlasil, tj. 17%.

Lze tedy shrnout, že u souboru respondentů převládá názor, že řešení drogové problematiky není osobní věcí a musí být tedy nějakým způsobem regulováno zákony.

5.2 Výsledky výzkumu - polostrukturované interview

Pro lepší přehlednost deskripce výsledků, byl použit stejný systém rozdělení, který byl použit v samotné struktuře otázek a to do 4 kategorií zjišťování.

1) Faktografický popis souboru

Soubor respondentů se skládal ze šesti mužů – příslušníků Policie ČR. Dále podle zjištění byla průměrná délka jejich služebního poměru u Policie ČR pět let. Odchylku a výjimku z tohoto průměru délky služby, tvořil jeden respondent, který v době prováděného výzkumu byl ve služebním poměru pouze dva měsíce. Nejvyšší dokončené vzdělání u všech respondentů, bylo středoškolské. Jeden z těchto respondentů byl v době výzkumu přijat ke studiu na vysoké škole.

Tři respondenti (tj. 50%) ze sledovaného souboru vnímají jako hlavní cíl Policie ČR potírání kriminality a její prevenci. Jeden respondent vnímá jako hlavní cíl dodržování zákonů, jeden respondent odpověděl, že neví co je podle něho hlavním cílem policie a poslední respondent ho vnímá především jako ochranu majetku, života a zdraví.

2) Styk s uživateli drog při výkonu své profese

Z rozhovorů vyplývá, že všichni respondenti se při výkonu své služby setkávají s uživateli návykových látek a zároveň všech šest respondentů uvedlo, že ke styku s uživateli návykových látek dochází při každém výkonu jejich služby. Převážná většina respondentů (tj. pět respondentů) dále uvedlo, že uživatele návykových látek poznají především na základě některých společných znaků, kterými jsou především vzhled a chování. Jeden respondent uvedl, že mu tuto skutečnost sami oznamují. Z rozhovorů dále vyplynulo, že všech šest respondentů nemá důvody

k navázání kontaktu s uživateli návykových látek, pokud „nepáchají žádný přestupek“, nebo v případě, že „nic nedělají a pouze procházejí“.

Další otázky byly směřovány především ke zjištění informací, kdy a z jakých důvodů, respondenti – příslušníci Policie ČR, oslovují uživatele návykových látek. Pět respondentů odpovědělo, že je oslovují pouze v případech vymáhání práva.

Jeden respondent odpověděl, že oslovuje všechny. Citace jeho odpovědi: *„Celkově oslovujeme všechny, dělám si pořádek. Nechci, aby tu byli, kradou v obchodech“*.

Pokud jsou tedy uživatelé návykových látek příslušníky Policie ČR oslovováni z důvodů vymáhání práva, dochází zároveň ke kontrole jejich totožnosti a to ze zákonných důvodů. Tři respondenti uvádějí, že důvodem ke zjišťování totožnosti,

je podezření, že tato osoba může být osobou v celostátním pátrání a odpovídá popisu hledané osoby. V tomto případě jeden z respondentů uvedl: *„Odpovídají popisu hledané osoby, třeba popisu muž střední postavy. A policie prostě pátrá.“*

Tři respondenti uvádějí, že osoby legitimují z důvodu páčání nějakého přestupku. Dva z nich dále uvádějí, že takovýmto přestupkem, může být podle jejich názoru aplikace drogy na veřejnosti.

Zde vyhodnocení poukazuje na fakt, že policisté nejednají oprávněně v případě jejich tvrzení, o přestupku aplikace drog na veřejnosti. Aplikace drog na veřejných místech není přestupkem, ani trestným činem. V souvislosti s tímto faktem je nutné také podotknout, že na příslušníky Policie ČR je kladen velký tlak, ze strany veřejnosti, směrem k zamezení těchto skutečností. Domnívám se, že příslušníci Policie ČR, v tomto případě, mohli jednat spíše na základě existujícího přestupku veřejného pohoršení, a to v případech, pokud by došlo ke stížnosti na toto jednání od více než dvou osob.

3) Mapování informovanosti o terénních programech

Cílem tohoto okruhu otázek bylo, pokusit se orientačně zmapovat informovanost příslušníků Policie ČR o terénních programech. První otázka tedy směřovala především ke zjištění, zda se příslušníci Policie ČR při své práci s terénními pracovníky setkávají. Celý soubor respondentů potvrdil, že se při výkonu své služby, s různou četností, setkávají s terénními pracovníky. Čtyři respondenti (tj. 66%) udávají setkání s nimi každou službu a další dva respondenti je potkávají v menší četnosti. Dalším zjištěním vplynulo z rozhovoru, že všech šest respondentů terénního pracovníka pozná a to především podle předmětů, které tyto pracovníci využívají ke své práci (např. nádoba na sběr použitého inj.

materiálu) a dále podle činností, které vykonávají (výměna a sběr inj. materiálu). Dále bylo zjišťováno, zda jsou příslušníci Policie ČR informováni o některých nestátních organizacích, které se zabývají drogovou problematikou a zároveň tedy terénními programy. Tři respondenti odpověděli, že nějakou organizaci znají, ale na její název si nevzpomenou. Další dva respondenti uvedli nestátní organizaci Drop In o.p. s. Pouze jeden z respondentů uvedl, že žádnou takovou nestátní organizaci, která by se touto problematikou zabývala, nezná.

Řešení situací při kontaktu respondentů s pracovníky terénních programů bylo shrnuto do následující tabulky.

Tab. č. 1.: Způsoby řešení kontaktů příslušníků Policie ČR s terénními pracovníky

Respondent	Kontrola totožnosti terénních pracovníků		
	ANO	NE	Důvod kontroly totožnosti (podle odpovědí respondentů)
1	•		pokud si nejsem jistý, že je to terénní pracovník
2		•	-
3		•	-
4	•		kvůli přestupku veřejného pohoršení a nejistotě, zda mění nebo prodávají
5		•	-
6		•	-

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že čtyři respondenti nevidí žádný zákonný důvod k tomu, aby zjišťovali totožnost terénních pracovníků. Další dva respondenti kontrolu totožnosti terénních pracovníků provádějí, důvody jsou uvedeny v tabulce.

Tyto vyhodnocení poukazuje na skutečnosti, které byly již zmíněny v teoretické části. Důvodem kontroly totožnosti u terénních pracovníků, při výkonu jejich profese, je tedy podle tabulky č. 1, jednak podezření že páchají trestný čin, nebo se dopouštějí přestupku veřejného pohoršení. Jak již bylo řečeno, je možné se domnívat, že zde nedochází k naplnění všech důležitých znaků, a proto je možné uvažovat, zda tímto není jednání příslušníků Policie ČR neoprávněné.

Další část rozhovoru se týkala představ o práci terénního pracovníka. Pět respondentů uvedlo, že terénní programy se zabývají především výměnou injekčního materiálu. Poslední respondent zužuje práci terénních pracovníků, pouze na sběr použitého injekčního materiálu. Jeden ze šesti respondentů projevil nespokojenost s výměnným programem a uvedl: „Když má někdo cukrovku, tak si je musí kupovat za docela velký částky a oni je dostávají zadarmo a pak to tady ještě házejí na zem, to nechápu.“ Z tohoto tvrzení, které je svým způsobem již stereotypem, by bylo možné usoudit, že tento příslušník Policie ČR není seznámen s přístupy „Public health“ a „Harm reducion“, z kterých výměna injekčního materiálu vychází a také zpochybňuje význam terénních programů.

Čtyři z oslovených respondentů dále uvedli, kromě výměny injekčního materiálu, i další prostředky práce terénních pracovníků např. předávání potřebných informací a rad.

Další dílčí část rozhovoru se zaměřila především na to, jak příslušníci Policie ČR vnímají práci terénních pracovníků a zda má jejich práce nějaký význam. Tyto výsledky jsou pro lepší přehlednost, shrnuty v následující tabulce.

Tab. č. 2: Význam práce terénních pracovníků

Respondent	Význam práce terénních pracovníků		
	Ano, má.	Ne, nemá.	Specifikace významu
1	•		Snížení rizika přenosu infekčních chorob, sběr injekčního materiálu
2	•		Sběr použitého injekčního materiálu.
3		•	
4		•	
5	•		Pouze v některých případech.
6	•		Prospěšná práce. Snížení rizika přenosu infekčních chorob.

Jak je patrné, pouze dva respondenti, v práci terénních pracovníků nespatořovali žádný význam. Dva respondenti (tj. 33%) si byli vědomi rizika přenosu infekčních chorob.

4) Vzdělání příslušníků Policie ČR v oblasti drogových služeb

V této oblasti byly otázky směřovány k zjištění informací, zda respondenti – příslušníci Policie ČR za dobu své služby, prošli nějakým dalším vzděláváním v oblasti drogových služeb. Pokud ano, bylo dále zjišťováno, jestli poznatky z absolvovaných školení aplikují a využívají v praxi. Pokud byla jejich odpověď ne, bylo zjišťováno, zda mají o doškolování v této oblasti zájem.

Výsledky rozhovorů, týkající se této oblasti jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tab. 3: Vzdělávání příslušníků Policie ČR v oblasti drogových služeb

respondent	Absolvoval školení	Tematický okruh školení	Přínos školení pro praxi	Zájem o školení
1	NE	-	-	Nemám
2	NE	-	-	Nemám
3	NE	-	-	Nemám
4	NE	-	-	Nemám
5	ANO	Nepamatuji si.	Žádný přínos to nemělo.	-
6	ANO	Nevím, bylo přímo od terénních pracovníků o terénních programech.	Pouze základní informace.	-

6 Diskuse

Podnětem k provedení tohoto orientačního výzkumu, byly informace terénních pracovníků občanského sdružení SANANIM. Tyto sdělené informace mohly být emotivně podbarvené a bylo tedy nutné přistupovat k těmto informacím opatrně.

Tato úvaha položila základ tomuto výzkumu a hledání příčin, proč k těmto konfliktům dochází.

Stěžejní pro tento orientační výzkum byl výběr příslušníků Policie ČR a to především takových policistů, kteří spadají svou působností pod obvodní ředitelství Praha I. Důvodem tohoto výběru byla především skutečnost, že působnost terénních pracovníků je nejčastější právě v této lokalitě. Při samotném vyhledávání respondentů se však dosti často naráželo na odmítnutí rozhovoru. Participanta bylo nutné z etického hlediska na počátku rozhovoru důkladně a dlouho informovat o účelu výzkumu. Problémem u této skupiny participantů bylo, je především přesvědčit ke spolupráci. I když byli dostatečně seznámeni se skutečností, že všechny získané informace budou použity pouze pro účely sepsání této bakalářské práce, a to anonymní formou, bez uvedení bližších identifikačních údajů, rozhovory odmítali. Malý počet respondentů je tedy důvodem nereprezentativy tohoto výzkumu.

Rozhovory probíhaly v terénu a při výkonu služby, což bylo často překážkou udržení soustředěnosti na samotný rozhovor a jádra samotného rozhovoru. Tímto faktem také může být ovlivněna samotná výtěžnost rozhovoru.

7 Závěr

Domnívám se, že v tomto orientačním výzkumu, byly nalezeny skutečnosti, o nichž lze usoudit závěr, že potvrzují nebo vyvracejí stanovené hypotézy.

Hypotéza, která vypovídá o nízké informovanosti příslušníků Policie ČR o terénních programech, se jeví tak, že byla vyvrácena. Hodnocení toho průzkumu bylo postaveno tak, že nebyla požadována hlubší odborná znalost terénních programů a specifika práce. Příslušníci Policie ČR projevili obecnou znalost cílů terénních programů a základní orientaci o poskytovaných službách, příkladem může být informovanost o důležitosti tohoto programu z důvodů snížení rizika přenosu infekčních chorob. Toto se jeví pro výkon jejich povolání jako dostatečné. Tato hypotéza byla potvrzena pouze dvěma příslušníky Policie ČR, pro které práce terénních pracovníků, postrádala smysl a nebyli informováni o základních cílech terénních programů.

Druhá hypotéza, založená na tvrzení o neoprávněnosti zjišťování totožnosti terénních pracovníků příslušníky Policie ČR, byla tímto orientačním výzkumem potvrzena. Z odpovědí čtyř respondentů nevznikají žádné zákonné důvody k požadování zjištění totožnosti. Výjimku tvořili pouze dva příslušníci Policie ČR, kteří svým tvrzením potvrdili hypotézu, že příslušníci Policie ČR při požadování prokázání totožnosti u terénních pracovníků jednají neoprávněně a to např. v případě zjišťování totožnosti, při přestupku veřejného pohoršení.

K podpoření této hypotézy, sloužil i dotazník, který napomohl ke zmapování názorů na řešení drogové problematiky obecně. Pokud bychom chtěli data z tohoto dotazníku blíže interpretovat, bylo by potřeba, většího vzorku respondentů. Z tohoto orientačního vzorku respondentů je možné se domnívat, že respondenti – příslušníci Policie ČR, se přiklánějí k názoru zvýšení represivních opatření k řešení drogové problematiky, což koresponduje s charakterem jejich povolání. Každý příslušník Policie ČR zaujímá k problematice řešení drogové politiky na počátku výkonu svého povolání nějaký postoj, který ovlivňuje jeho názory na tuto problematiku. Tyto postoje příslušníku Policie ČR by bylo nutné dále podrobit dalšímu zkoumání.

8 Použitá literatura

Bednářová, Z. et Pelech, L. (2000). Sociální práce na ulici - Streetwork. Brno: DOPLNĚK

Hendl, J. (2008). Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál

Hrdina, P. (2003). Harm Reduction - Snižování poškození drogami. In: Kalina, K. et al.: drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup. Kapitola 5/1. Praha: NMS/Úřad vlády ČR

Hrdina, P. et Korčíšová, B. (2003) Terénní programy. In: Kalina, K. et al.: drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup. Kapitola 8/2 Praha: NMS/Úřad vlády ČR

Kalina, K. (2003). Modely závislosti a přístupy v pomoci uživatelům drog. In: Kalina, K. et al.: drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup. Kapitola 1/8 Praha: NMS/Úřad vlády ČR

Kalina, K. et al. (2001). Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí. Praha: Filia nova

Libra, J. (2003). Krizová intervence. In: Kalina, K. et al.: drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup. Kapitola 5/3 Praha: NMS/Úřad vlády ČR

Němec, M. (1996). Občan a policie: Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii. Praha: Naše vojsko

Rhodes, T. (1999). Terénní práce s uživateli drog. Zásady a praxe. Boskovice: Albert

Richterová-Těmínová, M. (2008). Systém péče a jeho složky. In: Kalina, K. et al.: Základy klinické adiktologie. Praha: Grada Publishing

Staníček, J., Hrdina, P., Kalousek, L. (2002). Terénní programy pro uživatele drog. Praha: Éthum

Vyhláška č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

Etický kodex Policie České republiky. (n.d.). Citováno Srpen 5, 2009, z <http://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>

Oznámení a nepřekážení trestného činu z pohledu terénních pracovníků. (n.d.). Citováno Červenec 27, 2009, z http://www.streetwork.cz/images/download/Oznamenineprekazeni_tc.pdf.

Povinně zveřejňované informace. (n.d.). Citováno Srpen 5, 2009, z <http://www.policie.cz/clanek/povinne-zverejnovane-informace-136591.aspx>

Přestupky: veřejné pohoršení. (n.d.). Citováno Srpen 3, 2009, z <http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=SbirkaVetyList&ID=1298>

Terénní programy (TP) – Časopis Dekontaminace. (n.d.). Citováno Červenec 27, 2009, z [http://sananim.cz/zarizeni-22-Terenni-programy-\(TP\)/casopis-dekontaminace.html](http://sananim.cz/zarizeni-22-Terenni-programy-(TP)/casopis-dekontaminace.html)

9 Přílohy

Příloha 1 – Dotazník – Views regarding action on drugs

Příloha 2 – Dotazník – Názory na řešení drogové problematiky

Příloha 3 – Otázky polostrukturovaného interview

Příloha 1 – Dotazník - Views regarding action on drugs

Tick the statement that is closest to your opinion, regarding what should happen to prevent drug misuse....

Strongly agree disagree – agree – Don't Know – Disagree - Strongly

- (a) It is the responsibility of schools to educate young people about drugs.
- (b) The best way to deal with the drug problem is to stop drugs getting into the country.
- (c) If the media would really let people know about the dangers, there would be no drug problem.
- (d) There is a need for dramatic changes in the law to stop drug use
- (e) People should be let make up their own minds about drugs.
- (f) The power of the police to deal with drugs should be increased.
- (g) Whether people use drugs is their own business

Calculations of Indices: Three measures can be derived from these items. The mean of items (a) and (c) provide a measure of belief in 'demand reduction', while the mean of items (b), (d) and (f) is a measure of belief in 'supply reduction'. The mean of items (e) and (g) indicate a belief in a 'laissez-faire' policy towards drug use.

Příloha 2 - Dotazník - Názory na řešení drogové problematiky

Zaškrtněte prohlášení, které se nejvíce blíží Vašemu názoru na to, co by se mělo dělat se zneužíváním drog.

(pět možností pro každou otázku – zcela souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím, zcela nesouhlasím)

1. Školy by měly být odpovědné za vzdělávání lidí v této problematice.
2. Nejlepší cesta, jak se vypořádat s drogami, je zabránit jejich příchodu do země.
3. Kdyby média opravdu informovala lidi o nebezpečích spojených s drogami, žádný problém s jejich zneužíváním by nebyl.
4. Je potřeba radikální změna zákonů v kontextu boje proti užívání drog.
5. Lidem by měla být dána možnost, aby si sami zvolili svůj postoj k drogám (možnost svobodné volby).
6. Pravomoci policie v rámci boje proti drogám by měly být zvýšeny.
7. Jestli lidé užívají nebo neužívají drogy je jejich osobní věc.

Indikátory v dotazníku umožňují získat data vztahující se k názoru na tři přístupy k řešení drogové problematiky:

- Otázky 1 a 3 se vztahují k důvěře v *redukci poptávky*
- Otázky 2, 4 a 6 se vztahují k důvěře v *redukci nabídky*
- Otázky 5 a 7 indikují podporu k přístupu *laissez-faire*, tedy politice nezasahování

Příloha 3 – **Otázky polostrukturovaného interview**

Muž/žena

Jaká je délka Vaší služby u policie?

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Proč jste nastoupil/a k policii?

Co vnímáte jako hlavní cíl policie?

Setkáváte se při výkonu své práce s uživateli návykových látek?

Z čeho usuzujete, že se jedná o uživatele návykových látek?

Pokud se setkáváte, jak často?

Situaci řešíte:

V jakém případě uživatele návykových látek neoslovíte? Proč?

V jakém případě uživatele návykových látek oslovíte?

Legitimujete ho? Proč? Jaké jsou v tomto případě Vaše pravomoci?

Setkáváte se při výkonu své práce s terénními pracovníky?

Z čeho usuzujete, že se jedná o terénního pracovníka?

Pokud se setkáváte, jako často?

Jak situaci řešíte? V jakém případě ho oslovíte?

Jaké máte představy o práci terénních pracovníků?

Jak vnímáte práci terénních pracovníků? Má nějaký význam? Jaký?

Absolvoval jste nějaké školení zaměřené na drogové služby?

Pokud jste žádné neabsolvoval, měl byste o školení, které by se zabývalo touto problematikou a těmito službami, zájem?

Pokud jste absolvoval - jaké?

Co jste si z něj odnesl? Jaký mělo přínos?

Využil jste získané informace v praxi?